

NYELVHASZNÁLAT A VIRTUÁLIS KÖRNYEZETBEN

Jelige: Pixel

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés.....	3
2. A 140 karakterbe tömörített nyelv.....	6
3. Az internet nyelvhasználatának újabb lehetőségeiről.....	9
4. Hálózatkutatói lehetőségek a virtuális környezetben.....	12
4.1. Nyelvhasználati szintek.....	13
4.2. „Csiripelték a madarak” – A tömegkommunikáció új médiuma.....	15
4.3. Játékelméleti szempontok.....	16
5. Összegzés.....	24
6. Felhasznált szakirodalom.....	26

Tweet, twit, csirip, csipp, pinty – ezek a kifejezések mind ugyanarra a kommunikációs formára utalnak, mely 2006 óta van jelen a világhálón, és utat törve az egyre változatosabb internetes műfajok között új, többnyelvű, virtuális közösségi környezetet hozott létre. Ez a Twitter. Dolgozatomban az ezen a közösségi oldalon található multimediális szövegek segítségével vizsgálom meg a virtuális környezet nyelvhasználatát.

1. BEVEZETÉS

„@memolibri Hello! *waves from the UK*”¹
(@NatashaNewton)

Az új informatikai eszközök nem csupán a technika számára jelentenek folyamatos átalakulást, hanem a kultúra és a nyelvhasználat számára is. Az internet elterjedése új korszakot nyitott a kommunikáció történetében. Walter J. Ong (1982) *másodlagos szóbeliségről*, Bódi Zoltán (2005) *írott beszélt nyelvről*, mások *közvetlen írásbeliségről* vagy *cyber-* vagy *kibernyelvről* beszélnek. Ezek a fogalmak mind ugyanazt a változást próbálják megragadni: egy új, virtuális környezet – a web² – térhódítását, ahol nincsenek szó szerinti földrajzi határai a nyelveknek, tehát „nincs központja, nincsenek ország-, illetve kulturális határok, mindenféle ismeret egy helyen, mindenki számára hozzáférhető” (Bódi 2004b: 243). Ahogyan Bíró A. Zoltán fogalmazott, „életünk minden pillanatában helyen, »helyben« vagyunk. Nyílt és zárt, természetes vagy mesterséges (kulturális) környezetben” (Bíró et al. 2005: 271). A web mesterséges környezet, ahol a tájékozódási pontokat az információk egymáshoz viszonyított elhelyezkedése adhatja. Leginkább talán ahhoz hasonlítható, ahogyan régen a tengerészek a végeláthatatlan

¹ „@memolibri Hello! *Az Egyesült Királyságból átlátszó*” (@NatashaNewton 2011. április 20. Forrás: twitter.com)

² „A web az interneten elhelyezkedő szöveges, vizuális, audio- és más multimediális információk egy olyan, nem egyetlen gépen elhelyezkedő, összekapcsolt (interlinked) hálózata, amelyeket a *hyperlinkek* (URL = *Uniform Resource Locator*) kötik össze s alkotják együtt a különböző információk (szöveg, zene, grafika, animáció, videó) nem lineáris szövedékét (Buzás 2006: 254).”

vizeken hajózva a csillagok segítségével keresték a helyes irányt. A csillagok elhelyezkedése egyedi, non-lineáris hálózatot alkot, melynek mintázata a keresés irányának módosítása esetén is felismerhető marad. A web esetében ez a jellegzetes hálózat hiperlinkek kapcsolódásával alakul ki.

Ennek hatására a hagyományos értelemben vett szóbeli és írásbeli kommunikációs műfajok fokozatosan átalakulnak, hogy minél jobban kihasználhassák az új környezet adta lehetőségeket, a non-linearitást, a hipertextualitást, a multimedialitást, illetve az információtovábbítás sebességének jelentős növekedését, sőt azonnalivá válását. Így a személyes vagy munkanaplóból kialakult a blog, az azonnali üzenetküldés létrehozta a chat-et és az sms-t, majd a multimédiás technológiák fejlődésével ma már beszélhetünk mms-ről és videónaplóról (vlogról) is. Azonban ezeknek a műfajoknak eleinte volt egy hátránya: a hozzáférhetőség helyhez kötöttsége. A személyi számítógépek hordozhatósága sokáig korlátozott volt méretük és súlyuk miatt, így az internet és a rajta található információk is csak meghatározott helyekről voltak elérhetőek. Ez a hátrány a mobiltelefonok, laptopok, táblagépek és a vezeték nélküli hálózatok megjelenésével szűnt meg. Emellett a mobilkommunikációs eszközök fontos jellemzője, hogy hordozhatóságuk mellett egyre több funkcióval látják el őket, többek között beépített hang- és képrögzítővel, beszédfelismerő és hangazonosító programmal, valamint a szabad funkcióbővítés lehetőségével. Az internetes tartalmak ma már szinte bármilyen hordozható eszközről elérhetőek, tehát a hálózati lefedettségű területeken belül bármikor és bárhol képesek lehetünk az üzenetküldésre. Mivel az információtovábbítás módjának ilyen mértékű változása hatással van a társadalmi és nyelvi szerkezetre is, dolgozatom középpontjában ennek a megváltozott szerkezetnek a vizsgálata áll. Kutatásomhoz egy olyan mikroblogrendszert választottam, amely egyszerre rendelkezik a blogok, sms-ek, fórumok és a tömegkommunikáció során használt médiumok jellemzőivel. Ez a **Twitter**.

Mivel 2009-ben regisztráltam erre a rendszerre, és azóta is aktív résztvevője vagyok az itt található online közösségnek, ezért a résztvevő megfigyelési módszert (vö. Labov 1988, Domonkosi 2005) tartottam célszerűnek a vizsgálat során. Döntésemet az is alátámasztja, hogy a Twitteren egyes funkciók (például a követők listájának megtekintése, párbeszéddek megjelenítése, egyes keresési funkciók) regisztrációhoz kötöttek. Ezenkívül fontosnak tartom módszertani szempontból megemlíteni, hogy nem szűkítettem le a

felhasználók bejegyzéseinek (azaz tweetjeinek) körét a magyar nyelvűekre, hanem az idegen nyelvűeket is figyelembe vettem. Ennek az az oka, hogy a rendszer nyelve alapvetően az angol, viszont egy globális hálózatról van szó, így a világ bármely nyelvén létrejöhetnek bejegyzések. Erre talán a legjobb példa a <http://indigenoustweets.com/> oldalon futó vállalkozás, ami a veszélyeztetett nyelvek megőrzését, sőt újraélesztését szeretné elérni a Twitter segítségével. A nyelvi sokszínűség megőrzéséért a Twitter mobilalkalmazásába beépítettek egy automatikus fordítóalgoritmust, ami angolra fordítja az attól eltérő nyelven írt tweeteket. A következőkben röviden összefoglalom a tweetek főbb nyelvi jellemzőit, újabb vizsgálati lehetőségeit, ezt követően pedig kitérek a Twitteren található hálózatokra és szerepükre a személyközi és tömegkommunikációban.

2. A 140 KARAKTERBE TÖMÖRÍTETT NYELV

„@murraygold :)) Defeated by the mighty spell check. :)”³
(@deeparkred)

2005-ben Csala Bertalan még azt kérdezte, hogy létezik-e olyan műfaj, hogy **blog**, a 2010 augusztusában tartott Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (MANYE) keretében pedig már „*A blog kommunikációs műfaji jellemzői*”-t vizsgálta Bódi Zoltán, mely a **mikroblogok** kialakulásának egyik alapvető meghatározójának tekinthető. Mindkét műfajnak az „alapja az írott szöveg, az üzenetváltásokat jellemző egyes jegyek inkább a beszélt nyelvre utalnak (Balaskó 2005: 51)”. A két műfaj között azonban jelentős eltérések vannak. Többek között ide tartozik az információ közlésének helye. A legfeltűnőbb különbség mégsem az előbbiben, hanem a terjedelemben és a közlés sebességében észlelhető. A mikroblogrendszerknél az információ hossza erősen korlátozott, például a Twitter bejegyzései maximum 140 karakteresek lehetnek. Ez valamivel kevesebb, mint egy átlagos sms hossza. Mivel a közlő a nyelvhasználat során a nyelv leggazdaságosabb használatára törekszik, a hosszbeli korlátozás a közölt információ mennyiségének jelentős megnövekedését és tömörebb nyelvi kódok alkalmazását eredményezi.

A nyelv szerkezetében a szókincs reagál legérzékenyebben a változásokra. Az idegen nyelvi elemek (főként az angol informatikai szakszókincs és a szleng) gyors és nagymértékű beáramlása hatással van a magyar nyelvre is. Több kifejezésnek még ma sincs általánosan használt magyar megfelelője (például: *Facebook*, *like*, *Twitter*, *tweet*, *pendrive* vagy *flashdrive*, *smiley*) vagy pedig ingadozó a magyar és idegen nyelvű változat használata (például: *projektor/vetítő*, *harddrive/winchester/merevlemez*, *slide/dia*). Ezenkívül megjelennek az internetes nyelvhasználatban átvételként rövidítések (*LOL*, *ROTF*, *btw*, *jó8*) és olyan hangulatjelölő elemek is, mint az emotikonok vagy az írásmód változtatásai (vö. Bódi 2004a, Veszelszki 2005): például a hangerő érzékeltetése nagy betűkkel, illetve két csillaggal (*) között a kijelentés közben folytatott tevékenység leírása. A 140 karakteres megkötés a hiperlinkekre is hasonló hatással volt. A legtöbb link

³ „@murraygold :)) Legyőzött a mindenható helyesítés-ellenőrző :)” (@deeparkred 2011. április 4. Forrás: twitter.com)

hosszabb, mint amekkora hely a közlésnél rendelkezésre áll, így – a nyelvhasználathoz hasonlóan – itt is létrejöttek rövidítési formák, melyek pár karakterbe tömörítik a hosszú címeket. Ilyen többek között a bit.ly és a Twitter saját fejlesztésű protokollja, a t.co.

A nyelvi szerkezet nem csupán szókincese szempontjából változhat, mivel az egyszerűsítésre törekvő hatások a többi nyelvi szintet is érintik. A Twitter globális multilingvális környezete pedig ezt a hatást még jobban felgyorsítja. Többnyire angol és magyar nyelven szoktam bejegyzéseket írni, így mindkét nyelvet figyelemmel követem. Egy idő után feltűnt, hogy olyan üzenetekre is kaptam angolul választ, amelyeket magyar nyelven írtam. Olyan angol anyanyelvű nyelvhasználóktól pedig, akikkel rendszeresen beszéltem, már magyar nyelven is kaptam választ. Ilyenek voltak többek között az alábbiak:

@andro1317: „@memolibri Szivesen! *I hope you have a good weekend.*”

@andro1317: „@memolibri *Koszonom szépen! (sorry I can't do accents on my computer on my v.limited Hungarian vocabulary).*”

@CameronBaird1: „@memolibri *Hogy vagy? Beszéltünk mi régen. (I tried to use Google to write you, but not sure it's understandable) :)*”

@murraygold: „@deepdarkred *Ha! I know THAT! ...wait... ich habe keine ideeeeeeeee.*”

A nyelvi kontaktus azonban nem csak ilyen formában van jelen. Megfigyelhetőek átmeneti nyelvek is, amelyek vagy a kommunikáció létrejöttében játszanak szerepet, vagy egy kreatív nyelvi ötlet eredményeként válnak használatossá. Funkciójukban és élettartamukban ezek a nyelvek a **pidzsinizáció** jegyeit mutatják, bár a két jelenség mégsem azonos teljesen. Holm (1988: 4–5) szerint a pidzsin következőképpen definiálható: „A pidgin redukált nyelv, közös nyelvvel nem rendelkező csoportok kiterjedt kapcsolatának eredménye; akkor alakul ki, ha a csoportoknak szükségük van talán a kereskedelem miatt valamilyen verbális kommunikációs eszközre, de társadalmi okokból – idetartozhat a bizalom vagy a szoros kapcsolat hiánya – egyik csoport sem tanulja meg egyetlen másiknak az anyanyelvét sem”. A virtuális pidzsin a multilingvális kommunikáció hiányának hatékony áthidalására irányuló megoldásként alakul ki egy–egy közös jellemző

vagy érdeklődési kör alapján szerveződött csoport tagjai között. Ezt alátámasztja Bańcerowski Janus (2009: 46) megállapítása is, aki szerint: „abban az esetben, amikor olyan partnerrel van dolgunk, akinek a nyelvi, szociális, kulturális tapasztalata erősen különbözik a miénktől, a nyelvi tevékenységünket a világról alkotott nyelvi képeink közötti kisfokú korrelációja fogja megszabni, amelynek ez esetben stabilizáló hatása is lehet”. Míg a pidzsin nyelvek egyik legfontosabb tulajdonsága, hogy nincsen nyelvtani szerkezetük, addig virtuális változatokban megtalálható a kiindulási nyelvre utaló, redukált nyelvtani szerkezet. Ennek oka egyrészt a fordítóprogramok által generált hibás mondat szerkezetek átvétele, másrészt az a – Bódi Zoltán (2001, idézi Érsok 2003: 100) által említett – nyelvhasználati egyszerűsödés és „végtelen korrigálatlanság”, ami miatt jobban hasonlítanak ezek a szövegek a spontán beszédhez, mint az íráshoz.

3. AZ INTERNET NYELVHASZNÁLATÁNAK ÚJABB VIZSGÁLATI LEHETŐSÉGEIRŐL

Az internet nyelvhasználatának empirikus vizsgálati lehetőségeivel már 2005-ben foglalkozott Domonkosi Ágnes, aki kiemelte a kutatási módszertan újragondolásának szükségességét, valamint rámutatott a hálózati kommunikáció új lehetőségeire (Domonkosi 2005: 143–161). Kitért többek között a kérdőívek használhatóságának kérdésére, a passzív, beavatkozásmentes adatgyűjtésre és a rögzített szövegek korpuszvizsgálati lehetőségeire. A tanulmány vizsgálati köre azonban nem terjed ki az interneten található audiovizuális anyagokra. Ahogyan Domonkosi fogalmazott: „bár a technikai fejlődés egyik lehetséges irányának látszik, hogy a világháló egyre akusztikusabb térré válik, ma még elsősorban a kiterjesztett írásbeliség nyelvhasználati következményeivel kell számot vetnünk” (2005: 148). Ez az állítás ebben a formában jelenleg (2011-ben) már nem fogadható el teljes érvénnyel. A hálózati kommunikáció a multimedialitás lehetőségeit kihasználva egyre nagyobb teret enged a szóbeli kommunikációnak. Az eddig dominánsan írásbeli műfajoknak – a *blog*nak, a *chat*nek, sőt az *sms*-nek – kialakult a hangzó változata is. A blog mellett megjelent a *vlog*, a chatből kialakult a *videochat* és a *Skype*. A rövid üzenetek továbbítására alkalmas sms új változataként pedig használhatjuk az *mms*-t és a *TwitVid*-et (mikroblogrendszeren továbbítható másfélperces hang- vagy videóüzeneteket). Ahhoz azonban, hogy a szociolingvisztika módszereivel vizsgálhatóvá váljanak, legelőször műfaji szempontból kell megvizsgálni őket, mivel a fent említett műfajok csak látszólag sorolhatóak be egyértelműen az internetes műfajok közé.

Az akusztikus jelek közvetítésének fejlődésében eddig a mobilkommunikációs technológia töltött be domináns szerepet. A telefonok, majd mobiltelefonok segítségével megvalósíthatóvá vált a nagy távolságok közötti azonnali szóbeli üzenetváltás. Ez jelentős változást hozott az emberi öntudat számára, és hatással volt mind a társadalmi, mind pedig a nyelvi szerkezetre. Az egyén egyre nagyobb szerepet kap (és ezt a mobiltelefon hordozhatósága csak még jobban felerősíti) mind az individuális, mind a kollektív

társadalmakban⁴. Ian Hacking (2006) szerint a technikai eszközök fejlődése gondolkodásmódunkra is hatással van, egyre inkább a képi gondolkodás kerül előtérbe, melyet az okostelefonok vagy más néven videofonok megjelenése is bizonyít. Ezt az is alátámasztja, hogy a 2006 óta megjelent készülékeket összehasonlítva megfigyelhetjük, hogy a billentyűzet és a képernyő aránya jelentős változáson ment keresztül. Az írásbeli kommunikációt elősegítő nyomógombok kezdetben a képernyővel azonos nagyságú helyet foglaltak el a készüléken, azonban a képi megjelenítés egyre nagyobb jelentőséget kapott, így a billentyűzet egyre kisebbé vált. Napjainkban az érintőképernyő megjelenése pedig a fizikai billentyűzet teljes eltűnését eredményezte, helyette programokba épített virtuális gombok segítségével írhatunk üzeneteket. Mivel ezek az eszközök képesek a mobilinternet használatára is, az eddig tisztán CMC (*computer mediated communication*) műfajok ma már az MMC (*mobile device mediated communication*) kategóriájába is besorolhatóak. Ez módszertanilag megkérdőjelezheti, hogy ezek a műfajok (vlog, videochat, TwitVid) bevehetők-e olyan vizsgálatba, amelynek a középpontjában az internetes nyelvhasználat áll. Úgy gondolom, hogy a válasz igen, bevehetők, mivel a mobiltelefon ezeknél a műfajoknál nem a mobilkommunikáció, hanem az internetes kommunikáció médiumaként van jelen.

Ennek az audiovizuális kommunikációnak két típusát különböztethetjük meg aszerint, hogy a befogadó előre rögzített vagy azonnali üzenetet kap. Az **előre rögzített felvételek** előnye a nyelvészeti vizsgálatok során az, hogy nagy mennyiségű nyelvi adathoz juthatunk ezek segítségével. Úgy, ahogyan a blogok, a vlogok is alkalmasak arra, hogy egy nagyobb nyelvi korpuszt tudjunk összeállítani. Ez hasznos lehet szociolingvisztikai és dialektológiai kutatásoknál egyaránt. Ezt bizonyítja a Marylandi Egyetem online dialektológiai vállalkozása is, a VADA (*Visual Accent and Dialect Archive*), ami az angol nyelv területi változatainak világméretű digitális archívumát szeretné létrehozni adott témájú vlogbejegyzések segítségével. Aki vállalkozik arra, hogy adatközlő legyen, annak három videót kell feltöltenie a YouTube videómegosztó portálra az alábbiak szerint: elsőként egy megadott szöveget kell felolvasni, utána szintén előre meghatározott szavakat kell kimondani, végül készíteni kell egy rövidfilmet arról, hogy

⁴ Geert Hofstede a „Culture Consequences” című könyvében ír a társadalmak és a kultúra szerveződési szintjeiről, megkülönböztetve többek között az egyéni teljesítményre figyelő individuális és a közösségeket előnyben részesítő kollektív társadalmakat (Hofstede 2001: 28–31).

milyen meghatározó környezeti, társadalmi és kulturális hatások érték az adatközlőt élete során. Az archívum az alábbi címen érhető el, ahol megtekinthetők az eddig beküldött videók: <http://mith.umd.edu/vada/>. A másik előnye az előre rögzített felvételeknek az, hogy egy lehetséges megoldást adhatnak a megfigyelői paradoxon problémájára. Mivel a videónapló készítése nem felmérés számára készül, nem fordítanak akkora figyelmet a nyelvhasználatukra, ellentétben az interjúval, ahol tudatában vannak annak, hogy egy kutatás részeseivé válnak a beszélgetés során. Ennek alapján valószínű, hogy a vernakuláris nyelvváltozathoz közelebbi változatot figyelhetjük meg ezekben a felvételekben. Ezenkívül a vlogokban megjelenő hétköznapi beszédtemák jól illeszkednek a Labov (vö. 1988) által is használt témahálózatba, ami megkönnyíti a már kidolgozott módszertanhoz való kapcsolást.

Az audiovizuális kommunikáció másik csoportjához az **azonnali üzenetváltást lehetővé tevő műfajok** tartoznak. Ilyen többek között a videóchat vagy a Skype. A rögzített felvételekkel szemben itt általában résztvevő megfigyelőként kell jelenlennünk vagy interjútechnikát kell alkalmaznunk ahhoz, hogy nyelvi adatokat gyűjthessünk. Mivel a legtöbb program, amely ezt a kommunikációs formát lehetővé teszi, közvetlen kapcsolatra épül, ezért zárt rendszernek kell tekinteni. Rögzítésükhöz szükség van az adatközlők engedélyére, ellentétben a fenti, előre rögzített felvételekkel, ahol a videó készítője már a feltöltésnél meghatározhatja, hogy nyilvánosan hozzáférhetővé teszi-e az általa készített anyagot. Előnye azonban, hogy az adatközlők a virtuális környezet anonimitása miatt könnyebben térnek át a vernakulárishoz közelítő nyelvváltozat használatára. Ezt az interjúkészítő közvetett jelenléte is segíti, mivel így nem mutatkozik a beszélgetés kezdetén territoriális viselkedés (Fiske 2006: 143–144), melyet az adatközlő által birtokolt tér (például lakóhely) átlépése vált ki. A territoriális viselkedés megfigyelhető a nyelvhasználatban is: a beszélő ilyenkor a vernakuláris helyett magasabb presztízsű nyelvváltozat használatára törekszik, melyet mindaddig megtart, amíg az interjú készítőjét meg nem ismeri. Ekkor már nem vált ki bizalmatlanságot a jelenléte, így a nyelvhasználat is újra az alapnyelvihez kezd közelíteni. „A közlemények tehát bizonyos szociális viselkedési normától függnék. [...] Minden egyes kommunikációs aktus során a beszélők között meghatározott viszony, szerep alakul ki, amely befolyásolja a nyelvi megnyilatkozást” (vö. Fishman 1971, idézet Kabán 2009: 55).

4. HÁLÓZATKUTATÁSI LEHETŐSÉGEK A VIRTUÁLIS KÖRNYEZETBEN

„@GonzWho twitter just opened a new dimension...”⁵
(@murraygold)

„Hálózatok között élünk: hálózatot alkotnak az utak, hálózatot alkotnak a sejtek, hálózatként értelmezhető és írható le társadalmi kapcsolatrendszerünk” (Kovács 2011: 90). Tehát a minket körülvevő környezet és az emberi szervezet is különféle rendszerekbe szerveződik, és ugyanez érvényes a virtuális környezetre, a webre is. Már maga az elnevezés is azt jelenti, hogy *háló*. Kovács László cikkében (2011) már felvázolta a hálózatelméleti módszerek alkalmazási lehetőségeit a szociolingvisztika terén, kiemelve többek között a társadalmi csoportok nyelvhasználatát vizsgáló labovi interjútechnika (Labov 1988) hálózatszemponthú megközelítést, valamint Orosz, Vilcsék és Pollner (2010) kutatását a bloghálózatokban történő információterjedéssel kapcsolatban. Megállapítja, hogy az észlelt hullámszerű terjedési minta a nyelvi változás leírására is alkalmas, „amennyiben elfogadjuk, hogy a gyenge kapcsolatoknak nagyobb a jelentősége” (Kovács 2011: 93), mint a csoportokon belüli erős kapcsolatoké (közeli ismerős, barát). Ezt Labov (1975) felülről és alulról érkező nyelvi változásnak nevezi.

Mivel a dolgozatomban vizsgált mikroblogrendszer egy közösségi hálózatot alkot (*social network system* vö. Humberman et al. 2008, Honeycutt & Herring 2009), ahol egyszerre van lehetőség az azonnali (chatszerű) és a késleltetett (blog- és fórumszzerű) interakcióra, alkalmas az információterjedés hálózat- és kommunikációelméleti modelljének felvázolására. Jelen dolgozat keretei között nem vállalkozom a modellek részletes kidolgozására és korpuszon alapuló bizonyítására, mivel jelenleg még nem áll rendelkezésemre ekkora vizsgálatához szükséges, reprezentatív mennyiségű adat. Ezért most csak a vizsgálati lehetőségeket és modelleket vázolom fel, melyeket példákkal szemléltetek.

⁵ „@GonzWho Épp most nyitott egy új dimenziót a twitter...” (@murraygold 2011. április 16. Forrás: twitter.com)

4.1. Nyelvhasználati színterek

A személyközi kommunikáció folyamata vizsgálható egy **szerkezeti** és egy **dinamikus** modell segítségével is (Horányi 1999: 58). Előbbi a hagyományos felosztáson alapuló elemeket vizsgálja (a feladót, a címzettet, a kódot, a médiumot), utóbbi viszont az információ terjedésének időbeli jellemzőire összpontosít. A nyelvi változások terjedésénél ezek a kommunikációs modellek és az interkulturális jellemzők segítséget nyújthatnak a CMC (*Computer Mediated Communication*) hálózatelméleti magyarázatához. A többnyelvű közösségek közötti nyelvi kontaktusjelenségek, a felhasználók egymáshoz való ismeretségi viszonyai és ezeknek megjelenése a nyelvhasználatban, valamint az új nyelvi elemek, multimediális kommunikációs formák és a tömegkommunikáció szerkezetének átalakulása így megfigyelhetővé válik.

A Twitteren a felhasználók közösségi hálózata követők (*followers*) és követettek (*followees*) hálózataként írható le. A Facebooktól és az iwiwtől eltérően itt nincs szükség kölcsönös ismeretségi viszonyra egy új kapcsolat létrehozásához, bejegyzések (*tweet*) olvasásához. A felhasználó bármelyik másik felhasználót megemlítheti, üzenhet neki (*mention*) vagy válaszolhat (*reply*) egy bejegyzésre. A személyes üzenet (*direct message*) az egyetlen olyan funkció, amihez a felhasználóknak kölcsönösen követniük kell egymást. A kérdés, hogy ez milyen módon segíthet feltárni a **CMC nyelvhasználatának színtereit**? A Twitter egyik legnagyobb előnye, hogy minden funkciónak van egy egyedi grafikus jelölése: @ jelöli azt az üzenetet, ami egy adott felhasználónak szól, *D* a személyes üzenetet jelöli, ha pedig egy adott témában vagy egy adott csoportnak szeretnénk írni, azt egy # jelzi. Ezek a szimbólumok párhuzamba állíthatóak az írott beszélt nyelvben az emotikonokkal. Látható megjelenítései a non-verbális jelzéseknek: közlési szándéknak. Az általam vizsgált karakterek (@, *D*, #) a beszédhelyzetek és személyek közti távolságok érzékeltetésére alkalmasak, ezért az emotikon (emotion + ikon) szó mintájára összefoglaló néven **proxemikonnak** (proxemika + ikon) nevezem ezeket a jeleket. Edward T. Hall (1975: 162–177) az emberek közti távolságokat négy fő részre osztotta: bizalmas, személyes, társasági és nyilvános távolságra. Az egyes részek egymáshoz viszonyított aránya az ember kulturális háttere, illetve tér- és távolságérzékelése függvényében változhat. Sorrendjük azonban minden esetben megmarad. Kiss Jenő (1995: 66–70) a

nyelvhasználati szinterek kapcsán szintén négy beszédhelyzetet különböztet meg: ezek az intim, személyes, társadalmi és a közéleti.

Hall (1975)	bizalmas	személyes	társasági	nyilvános
Kiss (1995)	intim	személyes	társadalmi	közéleti

1. számú táblázat

„Az interneten terjedő információknak fontos szerepe van a társadalmi kapcsolatok alakításában, új irányzatok (trendek) kialakulásában” (Orosz et al. 2010: 71), ezért úgy gondolom, hogy a fenti négyes térfelosztás a virtuális terekre is érvényes, így a Twitter esetében is. Ezt alátámasztják a Twitteren használt proxemikonok is:

Távolság	bizalmas	személyes	közösségi	nyilvános
Proxemikon	D	@	#	
Jelentés	személyes üzenet (direct message)	említés/üzenet és válasz (mention and reply)	témamegjelölés vagy csoportüzenet (hashtag)	bejegyzés (tweet)

2. számú táblázat

A fenti táblázat (2. sz.) elkészítéséhez Hall (1975) és Kiss (1995) csoportosításánál használt kifejezéseket használtam kiindulási pontként, azonban *társasági/társadalmi távolságot* módosítottam *közösségi távolságra*, ezzel is hozzáillesztve a már használatban lévő informatikai szakkifejezésekhez, mint amilyen például a közösségi oldal vagy a közösségi hálózat. A proxemikonok esetében a nyilvános távolság jelölése magával a bejegyzéssel történik, így nincs szükség külön szimbólummal való megkülönböztetésre, eltérően a többi üzenettípustól. A négy típus közül Twitteren a nyilvános és a közösségi távolság az, amelyik a személyközi kommunikáción túl a tömegkommunikáció számára is fontos szerepet kap.

4.2. „Csiripelték a madarak...” – A tömegkommunikáció új médiuma

A tömegkommunikációt úgy lehet meghatározni, mint „olyan periodikus kommunikációs forma, amelyben valamely technikai eszköz (médium) közvetítésével nagyszámú befogadó részére ugyanazt az üzenetet egyidejűleg vagy közel egyidejűleg lehet közvetíteni” (Szekfü 1999: 86). A Twitter gyors információterjesztési és reakcióképessége ezzel új médium lehetőségére hívta fel a figyelmet. A cikkekhez fűzött kommentárok, mint befogadói reakciók, csak időeltolódással jöhetnek létre az eredeti információhoz képest, ami egy élő közvetítés esetében az információterjedés lehetséges sebességét jelentősen csökkenti. A Twitter segítségével azonban az élő közvetítéssel egyidőben kaphatnak visszacsatolást, reakciót az információ közlői. Balázs Géza a médiaműfajok csoportosítása során a hírek különböző típusaira mutat rá aszerint, hogy a hír témája, az aktuális esemény és annak közlése között mennyi idő telik el (1998: 12, 2005: 113). Azokat a híreket, amelyek már megtörténtek „volt-hír”-eknek, az élőben, „egyenesben” sugározott éppen akkor történő híreket pedig „jelen-hír”-eknek nevezi. Ezek mellett egy harmadik típust is említ, melynek kialakulásához szükség volt a mobil- és internetes kommunikáció elterjedésére. Ezek a „lesz-hír”-ek. Az üzenetek itt előre tájékoztatnak, felhívják a figyelmet a közeljövőben bekövetkező eseményre. Ilyenek lehetnek többek között a csoportos találkozók, gyűlések vagy akár tüntetések is. Az információterjesztés gyorsulását jól illusztrálja egy újabban divatossá vált műfaj, a *flash mob*. A résztvevőket az esemény előtt pár órával „lesz-hír”-ek segítségével toborozzák. Az értesítéseket rövid üzenetekben – sms-ekben vagy mikroblog-bejegyzésekben – továbbítják, ezzel kiugró aktivitást érve el az adott téma terén.

Az aktualitások (*trending topic*), nagy hírértékű információk vagy egy-egy közösségi téma **információterjedési hullámokat** vált ki. Egyes hálózatkutatási vizsgálatok már foglalkoztak ezeknek a hullámmintáknak a leírásával (vö. McQuail 2003, Orosz et al. 2010, Segerberg–Bennet 2011). A témajelölők (#-ek) egy résztvevő megfigyelés során is észrevehető mintázatot mutatnak. Erre szeretnék az alábbiakban egy saját megfigyelésen alapuló példát bemutatni:

2011. április 29.: A királyi pár esküvője Nagy Britanniában. A média előben közvetítette a több órás eseményt világszerte, így szinte azonnal megjelentek a Twitter aktuális témái között az alábbi kulcsszavak: #UKwedding #RoyalWedding #bbcroyalwedding, valamint a királyi párra utalóak, #Kate #William #WillAndKate. Ezek közül 29-én este 8 órakor már csak a #RoyalWedding illetve a #WillAndKate kulcsszavak voltak aktívnak tekinthetők. Azok a sajtótermékek, melyek rendelkeznek elektronikus felülettel is, átlagosan az esküvő után egy vagy két órával közöltek egy rövidhírt, hogy tájékoztassák olvasóikat. Ezzel szemben a nyomtatott sajtóban az esküvőről szóló tudósítások leghamarabb másnap jelenhettek meg, ami egészen nagy időbeli távolságnak számít egy ilyen sebességű információs hullám mellett.

A Twitter funkcióját tekintve túllép az egyszerű kommunikációs csatorna szerepén, és a tömegkommunikáció szempontjából nyilvános véleményformáló folyamatokként is értelmezhetővé válik. Kwak és társai felvetették a kérdést 2010-ben, hogy a Twitter szabad-e egyszerűen interaktív közösségi hálózatként kezelni vagy ennél jóval több lett az idő múlásával: a tömegkommunikáció új médiumává is vált. Úgy gondolom, a válasz igen, és a virtuális nyelvhasználati szintér megválasztása dönti el, hogy éppen melyik funkciójában használjuk a rendszert. A folyamattal magunk a hálózat készítői is szembesültek, mivel a twitter.com-on egy rövid videót is közzétettek, amely bemutatja a tweetek és a média kapcsolatát⁶.

4.3. Játékelméleti szempontok

Szociolingvisztikai hálózatkutatások kimutatták (vö. Kovács 2011), hogy az információterjedés sebességét és az interakció mértékét nagyban befolyásolják a csoportok, valamint az ezeket alkotó személyek közötti kapcsolatok, így érdemes kitérni az időben kibontakozó kommunikációs szerkezetek stratégiáira és a Twitteren való megjelenésükre. A kommunikáció **dinamikus modellje** (Horányi 1999: 74–78) három időbeli egységre osztható, melyek sorrendben a következők: **belebonyolódás**, **stratégia és kihátrálás**. Ezek közül az első a kommunikátorokkal, az interakciót kezdeményező

⁶ A videó az alábbi linken érhető el: <http://bit.ly/mgtQMx>

szituációval és ennek nyelvi és nem nyelvi jegyeivel, a második a viselkedésmintaláncokkal (territoriális és szerepviselkedés, illetve kompetitív és kooperatív stratégiák), a harmadik pedig az interakció zárásához vezető okokkal foglalkozik. A következőkben ennek a folyamatnak egy-egy példán keresztül bemutatására vállalkozom.

Mivel a Twitter rendszere közösségi hálózatot alkot, ezért véleményem szerint jelentős szerepe van az **egyéni** és **társas viselkedési formák** vizsgálatának. Ahogyan Harry Triandis tanulmányában már megfogalmazta, „az emberek minden kultúrában egyénileg gyűjtik össze szubjektív kultúrájuk elemeit, amelyből aztán felépítik saját társas viselkedésüket” (2006: 71). Példaként egy Twitteren kialakult szokást említhetünk, ami a *Follow Friday* nevet kapta és célja, hogy az érdeklődési körüknek megfelelő új követőket találjanak a közösség tagjai. A tweetekben #FF vagy #ff témamegjelölés figyelmeztet az ilyen tartalomra. Egy új felhasználó, aki először kap olyan említést vagy üzenetet, amely ezt a jelölést tartalmazza, még nincs birtokában annak a közös tudásnak, melynek segítségével a közösség által elvárt módon tudna reagálni. Az ösztönös viselkedése várhatóan az lesz, hogy megpróbálja keresés vagy visszakerdezés útján felderíteni az ismeretlen elem jelentését és funkcióját. Majd miután megismeri a #FF vagy #ff jelöléshez kötődő normatív viselkedésmintát, a felhasználó maga is megpróbálja alkalmazni azt. Például:

- KarenGillian2: „*Hey there! So I've just been informed of this 'follow friday'? So I'm getting involved. Follow @NAHappyEnding our new film!*”⁷

Később ezek a felhasználók maguk is a csoport mintaadóivá válnak az újonnan csatlakozó felhasználók számára. Ez az alkalmazkodási folyamat egyénenként eltérő időt vesz igénybe. A beilleszkedés gyorsasága függ egyrészt a többi felhasználóhoz kötődő kapcsolati viszonyoktól, másrészt az egyén nyelvi, kommunikatív és interkulturális kompetenciájától. Minél nyitottabbak új viselkedés- és nyelvi formák adaptációjára, minél szélesebb hálózatot alkotnak a gyenge ismeretségi kapcsolataik ebben a virtuális környezetben, annál gyorsabban juthatnak hozzá az új információkhoz és válhatnak a

⁷ KarenGillian2: „Halihó! Na szóval, épp most szoltak nekem erről a 'follow friday'? nevű dologról. Úgyhogy akkor én is beszállok. Kövessétek @NAHappyEnding-et, az új filmünket!”

csoport értékes tagjaivá. Az alábbi bejegyzés egy olyan felhasználótól származik, aki felkérésre regisztrált Twitteren:

- KarenGillian2: „*Someone could have told me to turn off my email notifications when i joined twitter today @RattyBurvil?! Plus side? That many cyber friends.*”⁸

Alan Page Fiske (1992) a társadalmi környezetben négy alapvető viselkedési formát azonosított: a közösségi megosztást (*communal sharing*), a tekintély rangsorolást (*authority ranking*), az egyenlőség-összemérést (*equality matching*) és az árszámítást (*market pricing*). A fogalmak kifejtésénél azonban szerencsésebbnek tartom a Triandis tanulmányában alkalmazott kifejezések használatát, ahol a szerző Fiske specifikus csoportjait már általánosabb kategóriákként, azaz megosztásként, hierarchiaként, egyenlőségként és arányosságként említi (vö. Triandis 2006). Ezek közül az elsőt, a *megosztást* leginkább egy olyan halmazként lehet értelmezni, melynek minden részhalmaza és eleme egyenlő értékkel rendelkezik. Azaz a csoport minden tagjának adottak a feltételek, hogy hozzájussanak az információkhoz. Aszerint, hogy az egyes tagok milyen mennyiségű információhoz és szerephez tudnak jutni, a csoporton belül *hierarchia* alakul ki, meghatározva ezzel a szerepek szerveződésének mintázatát. Kialakulnak az egyes szerepkörök, valamint az ezekhez illeszkedő, eltérő presztízssű nyelvváltozatok. Ahhoz azonban, hogy a kialakult rendszer fenntartható legyen, szükség van az *egyenlőség* biztosítására, amit az információáramlás szabályozásával, *arányos* megosztásával próbálnak elérni. Erre azért van szükség, hogy ne alakulhassanak ki olyan csomópontok, ahol a cél az információ birtoklása, annak továbbadására már nem törekszenek. Fiske szerint a gyakorlatban a kulturális különbségek azzal magyarázhatók, hogy az eltérő csoportok, illetve közösségek nem azonos mértékben tulajdonítanak jelentőséget az egyes viselkedési formáknak. Mivel jelen dolgozat keretén belül elsődleges célomnak a virtuális környezet vizsgálatát tűztem ki, ezért a következőkben azt vizsgálom, hogy az információs technológia új lehetőségei, köztük a Twitter hogyan értelmezhető a fentebb említett modell tükrében.

⁸ KarenGillian2: „Valaki szólhatott volna, hogy kapcsoljam ki az e-mail értesítőket, amikor csatlakoztam ma a twitterre nem, @RattyBurvil?! A pozitívum? Ez a rengeteg cyber barát.”

Az információ tárolásának és megosztásának lehetőségei a világháló megjelenése óta folyamatosan bővülnek. A digitális tárolás lehetővé tette hatalmas adatmennyiségek kis helyen való tárolását és azok gyors mozgathatóságát. Az információ továbbítása során a cél mindig az optimum elérése, a környezet pedig meghatározza a cselekvési lehetőségeket, így az eredmény mindig a cselekvési alternatívák következményeiként foghatók fel (Balogh 2006: 143–144). Az emberek pedig az őket körülvevő fizikai környezetben fellelhető információs mezőből (vagy kommunikációelméleti fogalommal meghatározva közös tudásból) próbálnak a döntésekhez szükséges, elegendő információhoz jutni. Mivel ez nem mindig lehetséges, az embereknek számolniuk kell a hiányos információból adódó kockázattal. „A modern, közös bázisra épülő hálózatok (például az internet) igyekeznek az ilyen problémákat orvosolni azáltal, hogy az információhoz jutást mindenki számára elérhetővé teszik” (Balogh 2006: 147). A weben az adatok egy része azonban még napjainkban is minőségi megerősítés nélkül érhető el, ezért ma már az információ elérése helyett inkább attól kell tartanunk, hogy a hatalmas adattömegből ki tudjuk-e szűrni a számunkra lényeges elemeket. A technikailag gyorsan fejlődő társadalmakban ennek hatására megnő a megbízható információ értéke. A webkettes közösségi szerveződések – köztük a Twitter – az interaktív kommunikáció olyan önállóan szerveződő hálózatai, „amelyek közös célok vagy közös érdeklődési területek köré szerveződnek, jöhetnek a kommunikáció néha önmagában is céljá válik bennük” (vö. Rheingold 1993; idézet Castells 2005: 486). De miért is szükséges a fentebb említett viselkedésformák vizsgálata? Azért, mivel a Fiske által vázolt modell a társadalmak kulturális jellemzőit próbálja összehasonlíthatóan mérhetővé tenni. A web globális hálózata pedig optimális lehetőséget biztosít a különböző kultúrák találkozásának, ahol így egyedi viselkedési rend alakul ki, hogy elkerüljék a kulturális sokkhatást.

A Twitter esetében is megfigyelhető ez a folyamat. A közösségen belüli megosztás közös tudást hordozó csoportok kialakításával érhető el. Ez Twitteren egyrészt a hasonló érdeklődésű felhasználók követésével érhető el, másrészt a követett személyek egyes bejegyzéseinek továbbításával, újratweetelésével. Így a kapott információk közül válogatva, egyéni szűrőként továbbítjuk a fontosnak ítélt tartalmakat. Ez azonban nem sokat ér, ha az általunk megosztott információ csak kevés emberhez jut el. Ezért a rendszerben zajló kommunikáció egy része azt a célt szolgálja, hogy újabb követőket

szerezve ki tudjuk bővíteni a közös érdeklődésen alapuló csoportjaink méretét. A már említett Follow Friday jelenség is ezt segíti elő, melynek az arányosság az alapelve. A tagok kölcsönösséget várnak el a közösségen, valamint szűkebben a csoportokon belül. Tehát a segítségükkel szerzett új követőkért cserébe ők is hasonló segítőkész gesztust várnak el az adott felhasználótól. Aki ezeknek eleget tesz, az rövid időn belül számos új kapcsolatra tesz szert, melyek közül a hasznosnak bizonyulók a közös tudás hordozóivá válnak. A hierarchia pedig az alapján határozza meg ebben a virtuális rendszerben a rangsort, hogy ki tud minél több megbízható információt eljuttatni minél nagyobb követői csoport számára. A széles körben ismert, valamint az érdeklődési körbe jobban illeszkedő személyek nagyobb presztízzsel és ranggal rendelkeznek a csoporton belül. Nyelvhasználat szempontjából ez azt eredményezi, hogy az egyének a magasabb presztízstűnek ítélt bejegyzések mintáját kezdik követni, és ehhez alakítják saját bejegyzéseik stílusát. Ez érintheti a szókincset, valamint a grammatikai és műfaji jellemzőket is. A Twitteren kialakult sajátos viselkedési forma egyedinek számít a webkettes közösségek között abból a szempontból, hogy a kulturális és nyelvi sokszínűség a várhatóval ellentétben nem izolált csoportok kialakulását eredményezte, hanem egy interkulturális szabályrendszeren alapuló multilingvális közösségét.

A kommunikáció dinamikus modelljében a viselkedésmintázatok mellett a stratégia másik lényeges alkotóeleme a **kompetitív** és **kooperatív stratégia**. Ezek a játékelméletben használt szakkifejezések, ahonnan később került át a kommunikációelméletbe és a szociálpszichológiába. Eszerint egy adott csoport tagjai minden egyes játszma során a nyereség megosztására törekednek. Ha nem alkalmaznak valamilyen kompetitív vagy kooperatív stratégiát, akkor a nyereség egyenlő arányban oszlik meg a résztvevők között, és zéró összegű játszmat eredményez. Azonban a stratégiák használata megbontja ezt, és a játékosok más-más arányban részesednek a nyereségből. A *sztrók* ennek a nyereségnek vagy épp veszteségnek a kimutatása a többi játékos felé. A Twitteren is megfigyelhetők a különféle sztrókok. Mivel ebben a hálózatban a minél kiterjedtebb kapcsolatrendszer kiépítése az egyik cél, az új követők csatlakozása számít nyereségnek, veszteségnek pedig a követők elvesztése. A bejegyzések témája lehet eszerint *semleges*, azaz valamilyen hétköznapi tevékenységgel kapcsolatos állítás; lehet *pozitív sztrók* (ami új követők

szerzésére szolgál) vagy *negatív sztrók* (az üzenetküldő profiljától jelentősen eltérő), illetve lehet *hamisított sztrók*, ami a tartalom nélküli, más néven spam üzeneteket jelöli. Példák a fenti típusokra:

1. Semleges:

- EosChater: „*Meanwhile my food needs to unpacked...*”⁹;
- kklor: „*A lehető leghülyébb (és még nem foglalt) billentyűkombinációt keresem*”;
- kisRitta: „*A mai utastársaim. <3 instagr.am/p/J_1-HILy8/*”;

Ez a típus a leggyakoribb a mikroblog bejegyzéseknél. Rövid naplórészlethez, gondolathoz hasonlítható leginkább. Az emotikonok, rövidítések, mozaikszók ezekben fordulnak elő leggyakrabban.

2. Pozitív sztrók:

- „RT @memolibri: #FF @i_is_sam *Have I mentioned that he has a project called #twittercomposition? Get involved, follow him and send a music note.*”¹⁰;
- „RT @meszilive: *Tisztelgés a mester előtt: <http://ujnautilus.info/hamvas-reggel>*”;
- „@Dookie3000 RT @DS_Rosser @bbcsussex *Big Tweeters Pls RT - Missing 91 year old and we need your help! sussex.police.uk/news*”¹¹;

A pozitív sztrókot tartalmazó bejegyzések legnagyobb része újratweetelés (*retweet*), mivel ezzel közvetíthető egy kiválasztott információ a felhasználó saját követői számára úgy, hogy egyben megőrzi az eredeti bejegyzés formáját. Emellett ilyen szokás az érdeklődési körbe tartozó újabb követők ajánlása a *Follow Friday* (#FF vagy #ff) segítségével.

⁹ EosChater: „Közben még ki kell pakolnom a kaját...”

¹⁰ „RT @memolibri: #FF @i_is_sam Említettem már, hogy van egy #twitterkompozíció nevű projectje. Te is részt vehetsz benne, ha követed és küldesz neki egy hangjegyet.”

¹¹ @Dookie3000 RT @DS_Rosser @bbcsussex Nagy twitteresek, Pls RT (Kérlek, küldjétek tovább) – Eltűnt egy 91 éves és a segítségünkre van szükségünk! sussex.police.uk/news”

3. Negatív sztrók:

- vitoiimoreira: „Unfollow é bullying virtual, acho bom voces paparem.”¹²;
- muntz87: „AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA...”;
- KappaTZCwhy: „Twitter is uselesssssbooooooring #coolpeopleareonFB”¹³.

Negatív sztróknak minősül minden olyan bejegyzés vagy üzenet, amely megsértheti más felhasználók érzéseit, de értelmetlen megnyilatkozások is eredményezhetik a követők számának csökkenését. A negatív sztrók hatását érheti el az is, ha egy felhasználó nem mutat aktivitást, interaktivitást. Az előbbi csoportba azok tartoznak, akik hosszú ideje nem írtak egyetlen bejegyzést sem, míg az utóbbiba azok, akik kizárólag a blogjuk vagy más tárhelyük tartalmának másodlagos megosztására használják a felületet.

4. Hamisított sztrók:

- cjmatt1980: „*I just entered to WIN an iPad 2 TONIGHT from @KTNV! Winner announced on Action News at 11! Enter here: <http://goo.gl>*”¹⁴;
- fakeQueen_UK: „*Technically still Queen of most of Europe, of course. Playing it down. #eurovision*”¹⁵;

A bejegyzéseknek ez a fajtája két altípusra osztható. Az egyik az, amelyiket összefoglaló néven *spam*nek lehet nevezni. Jellemzője, hogy a szöveg látszólag pozitív tartalmú információt közvetít, valójában azonban kártékony hiperlinkek továbbítására szolgál. A másik típus pedig ismert személyek, intézmények nevét felhasználó *hamis bejegyzések*, melyek a többi felhasználó megtévesztésére szolgálnak.

A Twittert használók követési szokásait és attitűdjét felmérő tanulmány szerint a vizsgált személyek leggyakrabban szakmai érdeklődés, technológiai jártasság, fogalmazási stílus és valós ismeretségi kapcsolatok alapján választják ki, hogy kiket kövessenek. Arra a

¹² vitoiimoreira: „Nem követem tovább ezt a neten sértegetőt, pedig először jó fejnek tűnt.”

¹³ KappaTzCwhy: „a twitter haszontalanannnnunalmaas #aklasszemberekFBnvannak” (Az FB a FaceBook rövidítéseként szerepel, ami szintén internetes inteaktív közösségi rendszer.)

¹⁴ cjmatt1980: „Most neveztem be @KTNV játékára, hogy NYERJEK egy iPad2-t MA ESTE! A nyertest az ActionNews híradóban mondják be este 11-kor. Itt pályázhatsz te is: <http://goo.gl/>”

¹⁵ fakeQueen_UK: „Technikailag még most is Európa nagy részén király(nő) vagyok. Alábecsülnek engem. #eurovízió”

kérdésre pedig, hogy általában mi az oka annak, ha egy felhasználót nem követnek többé, a legtöbben azt válaszolták, hogy túl sok személyes vagy számukra felesleges, unalmas információt osztott meg az adott személy (Dumais et. al. 2010: 131). Ezek alapján megállapítható, hogy a dinamikus modell három, egymást követő fázisa – a belebonyolódás, a stratégiák és a kihátrálás – egy felhasználó követésével kezdődik, ezután a megfigyelési idő alatt tapasztalt viselkedésminták alapján döntést hoz, hogy kihátrál-e, azaz nem követi tovább a személyt, vagy pedig megtartja a követési listáján. Az így kialakult, hosszabb ideig stabilan fennmaradó csoportokban a virtuális környezetben létrejövő társas interakció hatással van megnyilatkozásaikra is. A csoporton belüli hierarchia elindíthat alulról vagy felülről jövő nyelvi változásokat (Labov 1975: 279–285), aminek eredménye lehet új lexikai elemek megjelenése, illetve szintaktikai és mondattani szerkesztési sajátosságok átvétele a nyelvhasználatban. Ezek együttesen hullámszerű terjedési mintát mutatnak.

5. ÖSSZEGZÉS

„Handy Twitter rule: don’t let anyone tell you how to use Twitter. Do what you like. People will then follow or unfollow, big deal.”¹⁶

(@JasonArnopp)

Dolgozatomban egy virtuális környezet, a világháló nyelvhasználatának vizsgálati lehetőségeit mutattam be egy mikroblogrendszer elemzésének segítségével. A Twitter alapja egy közösségi hálózat, ahol a felhasználók követhetik egymás bejegyzéseit (tweetjeit) és reagálhatnak azokra. Eltérően a blogoktól, itt korlátozott a bejegyzések maximális hosszúsága: egy átlagos sms-énél valamivel kevesebb, mindössze 140 karakter áll rendelkezésre. Ez a megkötés hatással van a sebességre és a nyelvhasználatra is. Az információterjedés felgyorsul az üzenetek hosszának csökkenésével és az egyre nagyobb arányú tömörítéssel. Ennek következtében megnő a rövidítések, az idegen nyelvi átvételek és az emotikonok száma, valamint egyre nagyobb szerepet kap a multimedialitás és a hipertextualitás.

A következő részben azt vizsgáltam, hogy milyen módszertani változtatások szükségesek az internet nyelvhasználatára irányuló empirikus kutatásokban. Domonkosi Ágnes 2005-ös tanulmánya már foglalkozott ezzel a kérdéssel, azonban a technikai eszközök, így a számítógépek, mobilkommunikációs eszközök, valamint a vezeték nélküli hálózatok robbanásszerű fejlődése indokoltá teszi a módszertan kiegészítését, mivel a tanulmány vizsgálati köre nem terjed ki az interneten található audiovizuális anyagokra. A szerző már korábban idézett megállapítása szerint: „bár a technikai fejlődés egyik lehetséges irányának látszik, hogy a világháló egyre akusztikusabb térré válik, ma még elsősorban a kiterjesztett írásbeliség nyelvhasználati következményeivel kell számot vetnünk” (2005: 148). Ezt az állítást úgy lehetne módosítani, hogy bár a technikai fejlődés jelenlegi pontján a világháló még elsősorban a kiterjesztett írásbeliség nyelvhasználati

¹⁶ „Hasznos Twitter szabály: ne engedd senkinek, hogy megmondja, hogyan használd a Twittert. Tedd azt, amit szeretnél. Az emberek pedig vagy fognak követni, vagy nem” (@JasonArnopp 2011. április 4. Forrás: twitter.com).

színtere, ma már számot kell vetnünk azzal, hogy a világháló egyre inkább akusztikus térré is válik.

Végül arra kerestem a választ, hogy az interneten található virtuális hálózatok (köztük a Twitter) hogyan hatnak a nyelvre. A kapott eredmények azt mutatják, hogy nem csupán a természetes és mesterséges (kulturális) környezet van hatással a nyelvhasználatra, hanem a virtuális környezet is. Itt is megfigyelhetők nyelvhasználati szinterek, nyelvi kontaktusjelenségek és a kommunikációs folyamat során használt kompetitív és kooperatív stratégiák. Ezenkívül a virtuális környezetben nem beszélhetünk földrajzi értelemben vett ország-, illetve kulturális határokról, ezért az információterjedés és nyelvi változás a hagyományosnál gyorsabb, hullámszerű mintázatot mutat.

6. FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Balaskó Mária 2005. Virtuális közösségek kommunikációja a *cybertérben*. Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó. Budapest. 58–89.
- Balázs Géza 1998. Médiaműfajok. Rövid összefoglaló az újságok, a rádió és a televízió műfajairól. *Magyar Nyelvészeti Továbbképzési Füzetek 1.* ELTE Mai Magyar Nyelvészeti Tanszék, Budapest.
- Balázs Géza 2005. Az új média új műfaja, az sms-hír – nyelvészeti megközelítésben. *Nyr.* 129–150.
- Balogh Gábor 2006. Homo informaticus: az új embermodell. In: Balogh Gábor (szerk.): *Az információs társadalom dimenziói*. Gondolat–Infonia Kiadó. Budapest. 134–153.
- Bañcerowski Janus 2009. A kommunikációs tér fogalma és szerepe a nyelvhasználatban. *Nyr.* 43–46.
- Bíró A. Zoltán et al. 2005. Nemcsak a környezet, ami zöld. In: T. Kiss Tamás (szerk.): *Beszélő viszony – személyközi kommunikáció a kultúráközvetítés gyakorlatában*. Új Mandátum Kiadó. Budapest. 269–297.
- Bódi Zoltán 2001. Informatika és nyelvhasználat. <http://www.e-nyelv.hu/cgi-bin/hirek/irasok.pl?cikk=1007&type=m> (2011.10.11.).
- Bódi Zoltán 2004a. Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakciókban. *Nyr.* 286–294.
- Bódi Zoltán 2004b. *A világháló nyelve. Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar nyelvben*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Bódi Zoltán 2005. Szimbolikus írásbeliség az internetes interakcióban. In: Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó. Budapest. 192–212.
- Buzás Ottó (szerk.) 2006. *Az e-kommunikáció kultúrája*. Magánkiadás. Budapest.
- Castells, Manuel 2005. *Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra. 1. kötet. A hálózati társadalom kialakulása*. Gondolat-Infonia Kiadó. Budapest.
- Csala Bertalan 2005. Van-e olyan műfaj, hogy blog? In: Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó. Budapest. 89–111.

- Domonkosi Ágnes 2005. Az internet nyelvhasználatának empirikus kutatási lehetőségei. In: Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó. Budapest. 143–161.
- Dumais, Susan–Liebling, Dan–Ramage, Daniel 2010. Characterizing microblogs with topic models. <http://www.stanford.edu/~dramage/papers/twitter-icwsm10.pdf> (2011.11.11.).
- Érsök Nikolett Ágnes 2003. Írva csevegés – virtuális írásbeliség. *Nyr*: 99–104.
- Fiske, Alan Page 1992. The Four Elementary Forms of Sociality: Framework for a Unified Theory of Social Relations. *Psychological Review*. 4: 689–723.
- Fiske, Susan 2006. *Társas alapmotívumok*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Fishman, Joshua A. (ed.) 1971. *Advances in the Sociology of Language*. The Hague. Paris.
- Hacking, Ian 2006. Kommunikációs műfajok, információs műfajok. *Világosság*. 1: 43–49.
- Hall, Edward T. 1975. *Rejtett dimenziók*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Hofstede, Geert 2001. *Culture's consequences. Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. Sage Publications. London.
- Holm, John A. 1988. *Pidgins and Creoles*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Honeycutt, Courtenay–Herring, Susan C. 2009. Beyond microblogging: Conversation and Collaboration via Twitter. <http://www.computer.org/portal/web/csdl/doi/10.1109/HICSS.2009.602> (2011.04.02.).
- Horányi Özséb 1999. A személyközi kommunikációról. In: Bérés István–Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó. Budapest. 57–85.
- Humberman, Bernardo A.–Romero, Daniel M.–Fang Wu 2008. Social networks that matter: Twitter under the microscope. <http://www.hpl.hp.com/research/scl/papers/twitter/twitter.pdf> (2010.04.02.).
- Kabán Annamária 2009. *A szövegvizsgálat útjain*. Bíbor Kiadó. Miskolc.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kovács László 2011. Hálózatkutatás és szociolingvisztika. *Nyr*: 90–95.
- Kwak, Haewoon et al. 2010. What is Twitter? A Social Network or a News Media? <http://an.kaist.ac.kr/traces/WWW2010.html> (2011.10.10.).
- Labov, William 1975. A nyelvi változás mechanizmusáról. In: Pap Mária–Szépe György (szerk.): *Társadalom és nyelv*. Gondolat Kiadó. Budapest. 253–85.

- Labov, William 1988. A nyelvi változás és változatok. *Szociológiai Figyelő* 4: 22–48.
- McQuail, Denis 2003. *A tömegkommunikáció elmélete*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Ong, Walter J. 1982. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. Methuen. London–New York.
- Orosz Katalin–Pollner Péter–Vicsek András 2010. „Influenza” a tudomány szolgálatában. In: Balaskó Mária, Balázs Géza, Kovács László (szerk.): *Hálózatkutatás. Hálózatok a társadalomban és a nyelvben*. Tinta Kiadó. Budapest. 71–80.
- Rheingold, Howard 1993. *The Virtual Community*. NIA. Addison Wesley. Reading.
- Seegerberg, Alexandra–Bennet, Lance W. 2011. Social Media and the Organization of Collective Action: Using Twitter to Explore the Ecologies of Two Climate Change Protests. *The Communication Review*. 3: 197–215.
- Szekfü András 1999. A szervezetek kommunikációjáról. In: Béres István–Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó. Budapest. 86–96.
- Triandis, Harry 2006. A társas viselkedésmintázatok kulturális eltérései. In: Nguyen Luu Lau Anh–Fülöp Márta (szerk.): *A társas viselkedésmintázatok eltérései*. Osiris Kiadó. Budapest. 67–96.
- Veszelszki Ágnes 2005. Írásjelek és szimbólumok az SMS-ekben. *Nyr*: 111–116.
- Wardhaugh, Roland 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.